

A szegedi népzene, népi hangszer muzsika sok sajátosságot őriz meg. Régebben a tekerő, bőrduda is járta, később és napjainkban a cigányok mellett népfiaokból összeállított prasztbanda, magyarbanda muzsikál.

Hiedelmek. Népünk régi, költői elemekkel, de babonákkal is gazdagon átszótt hiedelemvilága jórészt már a múlté. A szegedi babonák, rontó hiedelmek legrégibb forrása a boszorkánypörök (1728) vádanyaga. Ezeknek számos eleme máig elevenen él az öregek tudatában.

Katona Imre:

A magyar kubikosok élete és mozgalmái a Tisza mentén

Grófi legény nem kubikolt még soha,
Mindig csak a parasztnak a fia,
Egykereű kocsiba fogta magát,

Uri hámmal taszította kocsiját.¹

— mondja némj öngúnyal a kubikosok egyik rigmusa. „Olyan szegény emberek mentek kubikos munkára — írja Kiss Lajos —, akik nem szerettek gazdánál szolgálni, hanem akkor és úgy dolgoztak, amikor és ahogy akartak, főleg mert többet kereshettek.”² Ilyen alkalomnak kínálkozott százegynéhány évvel ezelőtt az ármentesítés: „Volt egy nagy térség — még nem is olyan régen — a Duna és Tisza mentén, melyet általában rétnék neveztek — írják 1879-ben —, a mely nem állott egyébből, mint e folyók árteréből. E rétség azon nevezetes tulajdonsággal bírt, hogy tavasszal halásztak, nyáron kaszáltak, ősszel legeltettek, télen pedig tüzelőjüket szedték rajta. Azonban a békák és piócák honának az ember utóvégre hadat üzent...³ Ezt a természetátalakítási harcot Széchenyi István és Vásárhelyi Pál kezdette el, közkatónái pedig a magyar kubikosok voltak. Eletük száz esztendőn át összefonódott a nagyszabású ármentesítési, út- és vasútépítési munkálatokkal, nevük és alakjuk országszerte ismert, foglalkozásuk nemzeti sajátosságunk, legfeljebb Észak-Olaszországban alakult ki valami hasonló, de a miénknél jóval korábban meg is szűnt; e két foglalkozás és életforma független volt egymástól.

„Ha hívják a kubikost, megindul s megy, amíg oda nem ér, ahol az okosok úgy találták ki, hogy az anyaföldet el kell hordani egy helyről másra. Elmegy hazulról. Hogy háromheti lesz-e a munka vagy félesztendei, az mindegy. Ő az az ember, aki mindenét magával viszi... A talicskában van egy zacskó tarhonya, kis készségben só és paprika, amely fűszerszármok nélkül útnak indulni nem tanácsos, továbbá szalonna, a pálinkás butykos, azok tetején a gyékény meg a suba, még feljebb az ásó meg a lapát... a talicska nyelére van akasztva a bogrács. A bicska, a dohány, a pipa és a masinatartó a zsebben van. Ez ama készség, a mivel a kubikos ember akár több hónapos távollétre is elindul. Nem nagy fölszerelés, de neki elég.”⁴ „Haladnak sebesen, mintha a talicska húzná őket, pedig ők tolják.”⁵

Egyszer hopp, másszor kopp! — szokták mondani az olyan bizonytalan munkára, mint amilyen pl. a kubikolás is, ahol mindig a kereslet-kínálat rideg törvénye döntötte el, lesz-e munka és milyen áron? Kedvező időszakokban ellepték az emberkereskedők vagy emberhajcsárok — ahogy a nép a toborzó ügynököket nevezte — a helyi emberpiacokat és folyt az egymásra licitálás: „Tavasszal és ősszel reggeli harangozás (8 óra) előtt gyakran látni a piacon, hogy az ott álldogáló, munkára váró napszámosok körülvesznek valakit, aki hangos beszéddel, sűrű taglejtéssel magyaráz a munkásoknak... Minden tehetségével igyekszik rábeszélni a kubikosokat a munka elvállalására. Fűt-fát ígér, nagy keresettel biztatja őket... Az ilyen beszédre

1 Elmondta Hagyó Mihály 78 éves kubikos, Békés, 1933. Csukás Irén gyűjtése.

2 Kiss Lajos: A kubikosok — A szegény ember élete. (Bp.) é. n. 113. old.

3 Kvassay Jenő: A kubikosok. Vasárnapi Ujság, 1879. 4. sz. 57. old.

4 Tömörkény István: Kubikos-út — Homokos világ. Bp. 1910. 167. old.

5 Tömörkény I. id. helyen.

akad jelentkező bőven, kiknek előleget ad azonnal, sőt a vasúti jegyet is megváltja”, írja róluk *Kiss Lajos*,⁶ s így folytatja: „A kubikosok sok csalódásnak vannak kitéve... Megkezdődik az már akkor, amikor a helyszínre érnek. Az ügynök azt mondta, hogy sík, lapos területen kubikolnak és dombos helyet találtak. Fogadásakor azt lelkölte, hogy a készítenő töltés csak két méter magas, hova könnyűszerrel feltolható a talicska, a tethelyen látták, hogy hat méter is megvan... Állítva állította, hogy csupa sárga agyagot kell kubikolni, amit játszva áshatnak és olyan kavicsos talajt találtak, amit csákánnyal is nehéz volt felszedni.”⁷

De még ez volt a kisebb baj, ha legalább volt munka. Válságos időszakokban azonban megletek az említett emberpiacok. Egy korabeli szemtanú a következőket írja az 1930-as évek dél-alföldi emberpiacairól: „A mezei munkás ma áru mint a búza, a tojás, a marha vagy a baromfi. A parasztvárosokban nemcsak állat-, gyümölcs-, csirke- és zöldségpiac van, hanem emberpiac is. Nemcsak lókupecsek s marhakupecsek kufárkodnak, hanem emberkupecsek is. A földmunkás... idejének legnagyobb részét az emberpiacon tölti. Ötös-tizes csoportokban ácsorognak a topongyos, fáradt, többnyire egészen elfásult arcú alakok. Csöndesen beszélgetnek, de inkább hallgatnak.”⁸ Elegendő egy szikra, hogy forradalmi mozgalom lángra lobbanjon, mint ahogy az 1930-as években szinte minden nagyobb helységben összetűzésre került sor a munkát-kenyeret követelő munkások és a hatóságok között. Minden vidéki emberpiaconál hírhedtebb volt azonban a pesti Teleki tér, sok-sok elbeszélés és társadalmi regény egyik színtere.

A kubikmunkák zömét sokáig a gátépítés tette ki, e munka nagy szakértelmet és erőfeszítést kívánt: „Azt is meg kell tanulni — írja *Veres Péter* —, hogy ott borítsa ki a földet a töltésen, ahol éppen kell, hogy szép sorba épüljön a töltés, a mérnök se veszekedjen, hogy sok a laza hely és az üres lyuk, de a csapatnak se kelljen sokat igazítani... Egy jó töltés úgy épül, hogy mire megépül, akkora meg is taposódik. Döngölés helyett az emberi talpak és a talicskakerekek járják be minden részét s valósággal az egyik talicska föld súlyja nyomja össze a másikat. Még arra is ügyelni kell, hogy a nagy gödrök és a gyepes hantok közé befolyjon az apró göröngy és a finom por, nehogy a töltés utólag, amikor a nagy esők beáztatják, besüppedjen.”⁹ Igazi próbát jelentett a folyó áradása, egy-egy nagyobb árvíz. Ilyenkor „Nincs úr. Senki sem úr, csak a kubikos meg a mérnök. Van ott katonaság is, amely távol falvakból és a tanyák közül odahajtott a munkaerőt, de az csak mellékes munkára való. A kubikos rangban előlép, a kétkezi munkásból kiválik a mesterember. Már nemcsak az izmai erejénél fogva több, mint a más, hanem az értelménél fogva is. Ő látja meg legelőbb a szivárgást, vagy ama veszedelmességet, mikor a nagy, lomha töltés arra készül, hogy néhány ölnyire elcsússzon a helyéről. Nem ismeri az éjjelt, nem a nappalt, sárban és esőben áll, áztatja az átcsapó hullám s munka közben szárad meg rajta a ruha. Nem bírná azt meg más, csak ő, aki tavasztól őszig szabad ég alatt táboroz. Mérgező daccal feszül neki a dolognak, ha kérdik, csak morog; úgy áll fogaj között a kurta pipa, mintha a világot akarná fenyegetni vele; egyik szerzámot csak azért teszi le, hogy fölkapja a másikat...”¹⁰

A kubikosoknak nemcsak szülőföldjükön, hanem a távoli munkákon is sok gondot okozott az árvíz.

Kubislegény ha bemén a barakba,
Azt kérdezi: — van-e kenyér, szalonna?
— Nincsen kenyér, nincs szalonna, nincsen piz,
Mer a munkát elöntötte az árvíz.¹¹

Aránylag egyszerű szerszámokkal vívták harcukat a természettel: ásó, lapát, csákány és talicska volt mindenük. Ezeket persze némileg átalakították, különösen a talicskát: „Húséges kenyérkereső szerszám — írja róla *Tömörkény* —, erős fából való, miként a gazdája. Van olyan vasúti közkecsi, amelyik a hat kerekével nem jár be annyi földet életében, mint az egy vasráfos fakerekével az ilyen talicska... Nin-

6 *Kiss L.*: id. műve 114—115. old.

7 *Kiss L.*: id. műve. 124. old.

8 Könnyebben hozzáférhető másodközlése *Katona Imre*: A vándormunkások toborzása a kapitalista Magyarországon. *Enthographia*, 1958. 29—52. old.

9 *Veres Péter*: *Kubikosok. Béke és Szabadság*, 1951. 4. sz. 12—13. old.

10 *Tömörkény István*: *Munkások — Förfegy János mint közérő és más elbeszélések*. Bp. 1905. 21. old. (Ugyanez: *Kétkezi munkások — Vizenjárók és kétkezi munkások*. Szeged, 1902. 84—85. old.)

11 *Enekelte Boza Márton* 79 éves kubikos, *Csongrád*, 1952. *Katona I.* gyűjtése.

csenek ugyan mérnöki számítások hozzá, de annak minden részének eltalálva kell lenni ahhoz, hogy valóban kézhezálló legyen.”¹² Legfejlettebb formája a *szentesi*, amelyet országsszerte átvettek a földmunkások, sőt legújabbán a magyar mérnökök még Koreában is megismertettek; itthon ebből készült a szabványosított *Mesterházi-talicska*, amely már könnyűfémű van.

Bármilyen jó legyen is a talicska, meredek lejtőn igen fárasztó a nagy teher, ehhez igénybe vették a család segítségét is, a talicskahúzó segéd munkások tréfás neve volt a *csikó*: akinek „dolga, zsenge korát tekintve, épp oly erős, mint az apjáé. A csikó... a tolódeszkán áll, ott, ahol annak a meredeksége kezdődik. Ahogy odaér a talicskával az apja, (a gyerek) futtában beleakasztja a kapcsot a vaskarikába s most már ketten viszik a talicskát fel a magasba: a csikó húzza, az apja tolja... Fárasztó munka: nagy nekifeszüléssel félíg előre van dülve, csak a lábujjhegyein jár, kezével olykor a talicska szélébe kapaszkodik... ő is úgy zihál és liheg, mint az apja... A munka azonban, amit végez, idő előtt öregíti. Mindenesetre erős, sőt igen erős ember lesz; az izmok hatalmasodnak benne, de a csontok meg-meggörbülnek... a hát kipúposodik, a nyak meggörbed és a fej mindig csak a földet nézi. Amelyből él.”¹³

Elvéve nagytestű kutyákat is fogtak a talicska elé, de hamar elkopott a körmük, emiatt hosszú időre kiestek a munkából. Nem is terjedt el ez a vontató módszer. Az olasz eredetű *kordé* kezdte háttérbe szorítani a talicskát, ezt ló húzta: a kordéslovak bámulatatosan tanulékonyak, egy-két forduló után maguktól jönnek-mennek. Ha egy rosszul rakott kordé felborult, a tapasztalt kordéslovó nyugodtan megvárta, amíg a hámból kiszabadították. A ravasz, öreg kordéslovak nehéz terhükön könnyíteni szoktak: felfelé haladva egy pillanatra felágaskodtak és a felesleges föld lepotyogott. Ahogy a kordé a talicskát, a dömper a kordét szorította ki; elve teljesen ugyanaz, mint a lóvontatta kordéé, amelyet a dömper feltűnése után a kubikosok szőrös dömpernek mondtak.

A kubikosok teljesítménybérért dolgoztak. Eredetileg *kubik* szerint, vagyis köb-ölenként kapták fizetségüket, innen a *kubikos* név is, amelynek eredeti alakja *kubikosmunkás*. Az egyik legrégebbi népdalban még így szerepel:

Nincsen olyan sora másnak
Mint a kubikosmunkásnak...¹⁴

Maga „A munka, amit végez, a legnehezebbek közül való és aki nem benne nőtt fel, nem bírja csinálni. Ha belekezd is, kidől vagy fél munkát sem végez. A kubikos tudja ezt és a tudás önérzetét ad neki, amit emel az is, hogy többet keres, mint más napszámos. Munkája akkor kezdődik hajnalban, amikor már látni lehet a járó, amin föltolja a talicskát és este akkor végez, amikor már a járó látni nem lehet. Munkája olyan, hogy a húst, amit télen át magára szedett, egy hónap alatt ledolgozza, szikárak és soványok valamennyien, csak a lábuk szárán állanak hatalmas csomókban az izmok.”¹⁵

A teljesítményt sokáig úgy mérték, hogy a kitermelt gödörben földoszlopokat, ún. *bubákat* hagytak. „A kubikos azonban ért ahhoz, hogy mint kell nevelni — magasztani — a bubát. A kis földtornyot éjjel finoman elmetszik a közepén s egy-egy arasznyi földet építvén hozzá, a tetejét ismét ráteszik. Azon ott zöldell az a fű, amely akkor is rajta élt, mikor még mező volt a gödör helyén, s annak ott is kell lenni, mert az a bizonyosság arról, hogy nem történt csalás a bubával. Ezért úgy a közepibe építik bele a földet olyan ügyességgel, hogy aki nem járatos benne, soha észre nem veszi, hogy a buba nevelve van.”¹⁶

„A mérnök a maga módja szerint számol, a kubikosok gödörgazdája pedig csak ásonyéllel, de azért... leginkább össze szokott vágni a két számadás.”¹⁷ A két adatnak egyeznie is kellett, különben megindult a harc, amely sikerének legfőbb biztosítéka az egységes fellépés volt: „A morgás végighalad a töltésen. A mérnökök sejtik, hogy valami készül, de még nem tudják: mi. Egy gödörgazda azt kiáltja a töltés tetejéről: — Huja! A bokorba tartozó emberek megállnak. Aki toltá épp fölfelé a

12. Tömörkény István: Új talicska irányában — Egyszerű emberek. Bp. é. n. 78. old.

13. Tömörkény István: Péter tanuló — Napos tájak. Bp. 1908. 119–121. old.

14. Kiss Lajos: id. mű 126. old.

15. Tömörkény István: Munkások — Förfeteg János mint közérő és más elbeszélések. Bp. 1905. 15. old.

16. Tömörkény I.: id. mű 18–19. old.

17. Tömörkény I.: id. helyen.

járón a talicskát, annak a közepén otthagyja. Az ásókat belevágják a földbe. És sorban, mint valamely elrontott sortűz ropogása, hallatszanak a kemény, rekedt szavak — Huja! Huja! A munka zaja után ijesztő nyugalom áll be...¹⁸ Ilyenkor a kubikosok fenyegető fellépésükkel megszorították a munkaadókat, mérnököket, és a harcnak rendszerint a csendőrök erőszakos beavatkozása vetett véget.

Ez a közösségi vonás jellemző magára a munkaadóra, munkaszervezetre is: „A kubikosmunka igazi társasmunka, itt az embernek olyan pontosan kell dolgoznia, mint a legügyesebb és legokosabb gépnek... Nem szabad engedni, hogy egyik ember megkerülje a másikat, az egyik talicskának meg kell telnie akkorra, amikor a másik megtelik, és az úton úgy kell elosztódní, jönni, menni, kitérni, mint a hangyáknak: mindenki a maga terhére vigye és ne akadályozza a többi...¹⁹ Ezt úgy érték el, hogy ún. *bandákba* tömörültek a *bandagazda vezetésével*, és mindent arányosan elosztottak maguk között: munkát is, keresetet is, és mivel a múltban minden tekintetben magukra voltak hagyva, a bandszervezeteken belül megalakultak a *kunyhótársaságok* — pestiesen szólva: társbérletek — és az ún. *szakácspartik*, vagyis többen laktak egy kunyhóban és többen tartoztak egy bográcsoshoz, ezért a csoportot *bográcsársaságnak* is mondták. Ezekkel az önkéntes társulatokkal nem volt soha semmi baj: a kunyhóban mindenkinek megvolt a fekhelye, a polca, a „ház körüli” teendőket naponta felváltva végezték. A szakácspartiban pedig volt egy önként jelentkező *partiszakács*, aki déltájban egy-két órával hamarabb hagyta abba a munkát, elment főzni, munkáját a többiek addig elvégezték. Vízet és tüzelőt a naposok felváltva készítettek neki. Az ételből mindenkinek egyformán jutott. Még a szalonnasütés is egyszerre történt:

A vízfordónk megrakta a jó tüzet,
Körülüljük és pirítani lehet.
Magsütjük a pecsényét és szalonnát,
Ettől bírjuk taszítani a talicskát.²⁰

— mondja egy kubikosrigmus. Ha este főztek, a vacsora volt a pihenés és a szórákozás legfőbb alkalmá is: „Kivált este, fényes holdvilágnál regényesek az ilyen munkástelepek — írják 1879-ben — néhány száz lépésnyire a lassú folyó kanyarog, vízszatukrözve a parti panorámát; a kunyhók előtt lobogó tűz mellett, sesteteg a bográcsban a paprikás, melynek ínycsiklandó szaga jó kedvre hevíti a körülötte heverésző legényeket s ének és víg kacaj közt várják annak elkészültét.”²¹

Nincsen annál betyárosabb élet,
Amely kislány kubislegényt szeret.
Mert a kubis lefekszik a földre,
Nem vágyik a csipkés lepedőre.²²

Ilyenkor kerül sor a bográcsszentelésre is: „Mikor megvesznek egy bográcsot újonta, azt rendszerint felszentelik... Ugyanúgy alátüzelnek, mintha főznének benne, aztán belül körülkengetik egy darabka fehér szalonnával és sült, ég benne a zsír. Ezt az öregek úgy szokták csinálni, hogy a süldő kubikosnak, aki még nem látott ilyen bográcsszentelést, egy darab szalonnát adnak a kezébe: — Na öcsém! Evvel addig kenegeted a bográcsot, míg az ujjahegye meg nem égett.”²³

Vacsora után körülültek a csendesen égő tüzeket és sokszor addig hallgatták a meséket, míg subáikba burkolózva el nem aludtak. A mesemondó többször is megszakította a történet fonalát és bekiáltotta: — Csont! — és ha nem volt még rá felelet: — Hus!, akkor tovább folytatta, egyébként ő is álomba merült. (Hasonló szokás élt a katonaságnál is.)

Legfőbb szórakozási alkalom a vasárnapi kocsmázás volt, idegen helyen hiányoztak azok a szervezetek, művelődési lehetőségek, amelyek otthon a kubikosok kiépítették. Így lett nem egy kubikosból *baráber*: „A baráber egyrészt az italnak, a züllöttségnek, a rongyosságának a rabja, másrészt meg a munkának. A baráber az, aki egykor, valamikor több, jóval több volt, mint ami, s aki némi önmegtartóztatással visz-

18 Tömörkény I.: id. helyen.

19 Vörös P.: id. műve 12—13. old.

20 Elmondta Hagyó Mihály 78 éves kubikos, Békés, 1953. Csukás Irén gyűjtése.

21 Kvassay J.: id. helyen.

22 Enekelte Táborosi József 60 éves kubikos, Csongrád, 1951. Katona I. gyűjtése.

23 Kamjén István: Szakad a part. Elbeszélések. (Bp.) 1955. 139—140. old.

szá is térhetne oda, ahonnan leszédült, de nem tud, mert nem is akar. Ehelyett nekifekszik a legerősebb munkának, ami csak található, s abba vagy belepusztul, vagy akkor hagyja abba, amikor akarja... Ha nem dolgozik, nem eszik, azaz hogy nem iszik, de ahhoz megint senkinek semmi köze: ez a teljes függetlenség neki. Nem kol-dusbot és függetlenség, mint régente szólt a dal: hanem dolog, minél vesztettebb és erősebb dolog, ami feledtet a nap folyamán bizonyos elmúlt dolgokat, ami csigá-za a testet, hogy ne érjen rá elmélkedni, amíg a nap le nem tűnik az ég peremén, s ha a nap letűnt, akkor jön a másik feledtető, a pálinka. S ha abból a barak gyalu-latlan deszkapadján teleszívta magát a baráber, a többi már neki teljesen mindegy... s reggel ott ébred föl, hogy azon mosdatlanul a kőfejtő csákányt újra a kezébe ve-gye. Meglőkní ilyenkor valóságban nem lenne tanácsos.²⁴

Maguk a kubikosok is kiközösítették ezeket a züllött csavargókat, akiknek *nem volt se országuk, se hazájuk és csak annyit kerestek, amennyit megettek, megittak*. A kubikosok többsége már a múltban is szervezett munkás volt, baloldali pártok és tömegszervezetek tagja, részt vett kulturális és politikai megmozdulásban. Vándor-munkája során kiszakadt a helyi megkötöttségekből, öntudata, műveltsége és látó-köre kitágult, szélesedett. Igen éles és határozott volt az osztályösztone és fejlett a közösségi érzése. A hatalomért folytatott hosszas harcokban a kubikosok voltak az ipari munkások leghívebb vidéki szövetségesei. Otthon közösségi életük jelentős ré-sze a körben zajlott le, ahol politizáltak, művelődtek és szórakoztak. Innen indultak ki a politikai kezdeményezések, itt folyt az érdekvédelmi harc. A munkán mindez hiányzott ugyan, de legalább azt megtették, hogy a bandagazda nevére járatták az újságot és esténként közös felolvasást tartottak. A kubikosok „üzemi”, tehát munka-helyi keretei hétről hétre, hónapról hónapra változtak, s ráadásul otthonuktól is tá-vol dolgoztak.

A kubikosok élete gyakran ihlette költőinket, íróinkat, zeneszerzőinket, szobrá-szainkat és festőinket, de közülük is származtak versírók, novellisták és regényírók. Egy sikerültebb versük az 1930-as gazdasági válság idejéből:

Tolom a taligám
Az utca porán.
Megszúr a tövis,
Megszúr a csalán.
Nincs jóakaróm,
Párnám s takaróm.
Sötét a múltam,
Sötét a jövőm is.²⁵

Az egyik kubikosballada is magán viseli az egyéni szerzőség bélyegét, nem vált még szélesebb körben ismertté. Hangja népi, egyes részletei az országszerte ismert *Farkas Julcsa és Bogár Imre* balladára emlékeztetnek.

Jaj, de nagy a töltés,
A vasút töltése!
Harminchárom szentesi kubikos
Két évig töltötte.

Harminchárman voltak,
Akik aztat hordták.
Harmincnegyedik Piros Antif
Sokan megsiratták.

Piros Anti híres
Bikkfa-talicskájá
Ott maradt az elmúlt nyáron
Töltés oldalába.

Kiáltott a pallér:
— Gyertek ide, gyertek!
Hozzatok egy kannafödő vizet
Ennek az embernek.

Nehéz föld volt Anti
Kis talicskájába.
Szegény Anti a töltés tetején
Vért köpött markába.

Zavaros a Tisza,
Nem akar higgadni.
Piros Antif sírhalmánál
Szokott kiáradni.

Áradj Tisza, áradj,
Hordjad el a gátot!
Árasszad el sárga liliommal
Az egész világot...²⁶

24 *Tömörkény István*: Baráberok — Napos tájak. Bp. 1908. 83—91. old.

25 *Katona Imre*: Rigmusmondó és versíró kubikosok. *Ethnographia*, 71. (1960.) 552—557. old.

26 *Csanádi Imre* — *Vargyas Lajos*: Röpülj páva, röpülj... Magyar népbaldák és balladás dalok. (Bp.) 1954. 568. old.

A felszabadulással a kubikosok élete is gyökeresen megváltozott. A teljes gépesítés előtt a munkabőség lehetővé tette, hogy tetszés szerint helyezkedhessenek el, biztosítva volt egész évi foglalkoztatásuk is. Naponta 8 órai munka, fizetéses szabadság, különféle segélyek stb. könnyítették az életüket. A régi bandák átalakultak brigádokká, jó vezetés esetén valósággal szárnyakat kaptak a munkások és 150–200%-ra teljesítettek; minden második-harmadik kubikos élmunkás vagy sztahanovista volt. Még döntőbb, hogy egyre nagyobb tömegben és mind több munkán is jelentkezett a gép, életük és munkájuk e megkönnyítője...

Közép-Európa egykor hatalmas károkat okozó folyói *Arany János* szavaival élve „prüsszögve hordják féküket”; csatornák, utak, vasutak öreze hálózta be hazánk egész területét, forgalmas hidak, átjárók, pályaudvarok létesültek. Magyarország térképe megváltozott, és mindez javarészt a magyar kubikosok verejtékes munkájának köszönhető. És ők fáradhatatlanul építettek tovább: amilyen következetesen segítettek a kapitalizmus sírjának megásásában, olyan öntudattal, szorgalommal alakították, javították és irányították is új életüket. Az új gátak, új utak, új hidak és a gombamódra szaporodó új építkezések pionírjai is ők voltak, segítettek kivédeni az újra ránk törő árvizeket is. Alakjuk egyre halványabb ugyan, de társadalmunk, történelmünk hősei ők!

Alkotásaiknak sora szinte elszámíthatatlan. Nincs az országnak egyetlen pontja, ahol meg ne fordultak volna, de nincs az az előremutató, haladó mozgalom sem, amelyben tevékeny részt ne vállaltak volna. Bármerre járjunk hazánkban, közel-múltunk bármely eseményére tekintünk is vissza, mindenütt ott van az ő kezük nyoma: a történelmet, a társadalmat és a természetet formáló egyszerű embereké.

IRODALOM

Ecséri Lajos: A szegény ember. Közgazdasági tanulmányok. Bp. 1909. — Uő.: A szegény emberről. Bp. 1912. — Uő.: A magyar földműves nép munkája. Szentés, 1930. — Fėja Géza: Viharsarok. Az Alsó-Tiszavidék népe és földje. Bp. 1937. — Katona Imre: A magyar kubikosok élete. Bp. 1957. — Uő.: Munkaszervezeti formák és ideiglenes életközösségek idénymunkákon a kapitalizmus korában. Agrártörténeti szemle 1961. 3. sz. 534–562. old. — Uő.: Atmeneti bérmunkaformák. — A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában. 1848–1914. Tanulmányok. Szerk. Szabó István. Bp. 1965. II. 406–432. old. — Mőricz Zsigmond: A kubikos — Gyalogolni jó. Bp. 1952. 235–238. old. Oláh Mihály: A kubikos néposztály kialakulása és életsorsa. Pécs, 1936. — Pogány Mária: Tőkés vállalkozók és kubikos bérmunkások a Tisza-szabályozásánál a 19. sz. második felében. Bp. 1966. — Vadnay Andor: A Tiszamellékről. Bp. 1990. — Veres Péter: Az Alföld parasztsága. Bp. 1942. 3. kiad. — Uő.: Pályamunkások. Bp. 1975. 2. kiad.

Szabó István:

A demokratikus agrárforradalom kibontakozása és szerepe Csongrád megyében

A történelmi távlatból visszatekintve megállapíthatjuk, hogy Magyarországon az egészségtelen — a gazdasági és társadalmi haladást gátló — mezőgazdasági birtokviszonyok megváltoztatására egyedül a Kommunisták Magyarországi Pártjának volt reális programja. Ez a program célul tűzte a nagybirtokrendszer felszámolását, amely egy forradalmi, demokratikus átalakulás keretében, széles nemzeti összefogással, a munkásosztály vezetésével mehet végbe. *Révai József* Marxizmus, népiesség, magyarság című művében így írt erről: „Miótan a helyzet úgy alakult ki, hogy az agrárkérdés összefonódott a fasiszmus elleni harc, a nemzeti függetlenség védelmének kérdéseivel, nem is lehet kétséges, hogy szükséges-e megpróbálkoznunk az agrárkérdés megoldásával földreform útján, szükséges-e a földreformért való harc minden lehetőségét kimerítenünk.” A Magyar Kommunista Párt a háború utolsó fél évében valóban programja köré tudta tömöríteni az ország demokratikus erőit beleértve a dolgozó parasztságot is, többek között azért, mert politikájában a független, szabad, demokratikus Magyarorszáért folyó harc szerves részét jelentette a demokratikus földreform követelése.

E program végrehajtása előtt a felszabadulás nyitott utat. A kommunista párt 1944. november 30-án nyilvánosságra hozott programjában pedig így fogalmazta meg az agrárátalakulás feladatait: „A mezőgazdasági munkások és cselédek, a törpe- és